

УДК 633.8

Код UPOV: VITEX_AGN
VITEX_CAN

Методика

проведення експертизи сортів вітекса священного (*Vitex agnus-castus* L.),
вітекса коноплевидного (*Vitex cannabifolia* L.) та їхніх гібридів
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів вітекса священного (*Vitex agnus-castus* L.), вітекса коноплевидного (*Vitex cannabifolia* L.) та їхніх гібридів.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається рослинний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити 12 (дванадцять) саджанців чотирирічного віку.

2.3 Рослинний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови для проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи.** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 12 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 2,0 × 1,5 м.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу їхнього виявлення (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ).

Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак. Рекомендований метод спостережень за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 12 рослин.

Усі вимірювання й обстеження варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 12 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 6-ти рослин або 18 частин 6-ти рослин;

VG: візуальна разова оцінка 12 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 6-ти рослин або 18 частин 6-ти рослин;

L: лабораторні дослідження 6 рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 6 рослин нетипові не допускаються, з 12 – одна нетипова.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважають стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: за висотою на 5-й рік життя (ознака 1);
- Листкова пластинка: забарвлення (ознака 9);
- Листкова пластинка: форма краю (14);
- Квітка: забарвлення віночка (ознака 27);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 28);
- Рослина: вміст ефірної олії (ознака 31).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів вітекса священного, вітекса коноплевидного

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) QN	Рослина: за висотою на 5-й рік життя MG 2	низька	3	
		середня	5	
		висока	7	
2. (*) (+) QN	Рослина: за шириною куща MG 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VG 2	компактний	3	
		напіврозлогий	5	
		розлогий	7	
4. (+) QN	Рослина: кількість генеративних пагонів MG 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
5. QL	Рослина: антоціанове забарвлення однорічних пагонів VG, 1	відсутнє	1	
		наявне	9	
6. QN	Рослина: інтенсивність антоціанового забарвлення однорічних пагонів VS, 1	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
7. (+) QN	Складний листок: кількість листочків (середній ярус) VS, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
8. (*) (+) PQ	Листочок: форма VS 2	видовжено-овальна	1	
		широколанцетна	2	
		вузьколанцетна	3	
		інша	4	
9. (*) PQ	Листкова пластинка: забарвлення VS 2	світло-зелене	1	
		помірно- зелене	2	
		темно-зелене	3	
		плямисте	4	
		інше	5	
10. QL	Листкова пластинка: антоціанове забарвлення жілок і черешка VS, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	

1	2	3	4	5
11. (*) QN	Листкова пластинка: інтенсивність антоціанового забарвлення жилок і черешка VG, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
12. QL	Листкова пластинка: зубчастість краю VS, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
13. QN	Листкова пластинка: інтенсивність зубчастості краю VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
14. (*) (+) PQ	Листкова пластинка: форма краю VS 2	зубчаста	1	
		пилчаста	2	
		городчаста	3	
		інша	4	
15. (*) QL	Листкова пластинка: опушення нижнього боку (середній ярус) VG, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
16. QN	Листкова пластинка: інтенсивність опушення нижнього боку VS, 2	слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
17. (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS, 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
18. (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS, 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
19. QL	Листкова пластинка: глянсуватість VS, 2	відсутня	1	
		наявна	9	
20. (+) QN	Суцвіття: кількість на генеративному пагоні MS, 2	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
21. (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 2	коротке	3	
		середнє	5	
		довге	7	
22. (*) QN	Суцвіття: за щільністю VS 2	нещільне	3	
		середнє	5	
		щільне	7	
23. (+) QN	Квітка: за довжиною MS 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	

1	2	3	4	5
24. (+) QN	Квітка: за шириною MS 2	вузька	3	
		середня	5	
		широка	7	
25. QL	Квітка: опушення чашечки VG, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
26. QL	Квітка: антоціанове забарвлення чашечки VG, 2	відсутнє	1	
		наявне	9	
27. (*) PQ	Квітка: забарвлення віночка VG 2	біле	1	
		рожеве	2	
		блакитне	3	
		фіолетове	4	
		інше	5	
28. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 2	ранній	3	
		середній	5	
		пізній	7	
29. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду цвітіння VG 2	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
30. (*) QL	Рослина: рясність цвітіння VG, 2	поодинокі	3	
		помірне	5	
		рясне	7	
31. (*) (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L 2	низький	3	
		середній	5	
		високий	7	
32. PQ	Плід: забарвлення VS 3	світло-салатове	1	
		світло-буре	2	
		червонувато-буре	3	
		буре	4	
		темно-буре	5	
33. (+) QN	Плід: діаметр MS 3	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
34. (*) (+) QN	Рослина: тривалість періоду від відростання до досягання насіння VG, 3	коротка	3	
		середня	5	
		довга	7	
35. (+) QN	Насіння: маса 1000 шт. MG 3	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів вітекса священного, вітекса коноплевидного

Коди фаз росту й розвитку рослин 5-го року життя, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз розвитку
1	Відростання пагонів
2	Цвітіння
3	Достигання насіння

До 1. Рослина: за висотою на 5-й рік життя, см.

Низька – до 80, середня – 80–120, висока – понад 120.

До 2. Рослина: за шириною куща, см.

Вузька – до 100, середня – 100–145, широка – понад 145.

До 4. Рослина: кількість генеративних пагонів, шт.

Мала – до 10, середня – 10–25, велика – понад 25.

До 7. Складний листок: кількість листочків (середній ярус), шт.

Мала – 3, середня – 4–5, велика – понад 5.

До 8. Листочок: форма.

1

видовжено-овальна

2

широколанцетна

3

вузьколанцетна

До 14. Листкова пластинка: форма краю.

1

Зубчаста

2

пилчаста

3

городчаста

До 17. Листкова пластинка: за довжиною, см.

Коротка – до 5, середня – 5–8, довга – понад 8.

До 18: Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 1,5; середня – 1,5–2,5; широка – понад 2,5.

До 20. Суцвіття: кількість на генеративному пагоні, шт.

Мала – 1–2, середня – 3–4, велика – понад 4.

До 21. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 10, середнє – 10–15, довге – понад 15.

До 23. Квітка: за довжиною, мм.

Коротка – до 6, середня – 6–8, довга – понад 8.

До 24. Квітка: за шириною, мм.

Вузька – до 3, середня – 3–6, широка – понад 6.

До 28. Рослина: час початку цвітіння (орієнтовні дати).

Ранній – до 20.VII, середній – з 20.VII до 5.VIII, пізній – після 5.VIII.

До 29. Рослина: тривалість періоду цвітіння, діб.

Коротка – до 20, середня – 20–30, довга – понад 30.

До 31. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Низький – до 0,11; середній – 0,11–0,25; високий – понад 0,25.

До 33. Плід: діаметр, мм.

Малий – до 2, середній – 2–2,5; великий – понад 2,5.

До 34. Рослина: тривалість періоду від відростання до досягання насіння, діб.

Коротка – до 110, середня – 110–125, довга – понад 125.

До 35. Насіння: маса 1000 шт., г.

Мала – до 6, середня – 6–8, велика – понад 8.

9. Література

1. Біленко В. Г. Технологія вирощування лікарських рослин і використання їх у медицині та ветеринарній практиці / В. Г. Біленко, В. І. Лушпа, Б. Є. Якубенко, Д. С. Волох. – К.: Арістей, 2007. – С. 385–386.

2. Каленська С. М. Рослинництво / С. М. Каленська, О. Я. Шевчук, М. Я. Дмитришак, О. М. Козяр, Г. І. Демидась. – К., 2005. – С. 343–344.

3. Кораблева О. А. Вегетативное размножение *Vitex cannabifolia* L. в условиях Лесостепи и Полесья Украины / О. А. Кораблева // Биологическое разнообразие. Интродукция растений. – СПб, 2003. – С. 393–395.

4. Кораблева О. А. Пряности и приправы / О. А. Кораблева // Агрошкола. – К.: Юнивест Медиа, 2011. – 196 с.

5. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – С. 309.

6. Korablova O. Medicinal and aromatic plants of genus *Vitex* L. / O. Korablova, V. Rabotyagov // I International scientific conference on Medicinal, Aromatic and spice plants. – Slovakia, Nitra, 2007. – P. 64–66.